

Kapitel 2

FERIEDRENG PÅ ET VÆRTSHUS

Arbejdsløsheden rasede, og far fik job på Casanova, det fornemste hotel i Svendborg med stor restaurant. Efter nogen tid skrev han til mor, at hvis jeg havde lyst, kunne jeg komme derover og bo hos ham. På skolen havde lærer Østrup startet og organiseret københavnerbørns ferieophold på landet. Dengang havde det utrolig stor betydning.

Mange bybørn var underernærede, tuberkulosen hærgede i mange hjem; selv i de gode somre gik mange børn grå og blege rundt i det indre København. Fattigdom lugter, den kan ses med det blotte øje. Hver sommer kunne man søge om en feriebillet, dvs. gratis ud- og hjemrejse med et specielt ferietog. Klokkeren fire eller fem morgen afgik toget fra Københavns Hovedbanegård fyldt med glade, forventningsfulde børn. Når vi blev sendt af sted så tidligt om morgenen, skyldtes det, at vi ikke måtte sinke den øvrige togtrafik. Ofte holdt vi, ligesom godstogene (bumletogene), i timer på et sidespor, og ved færgerne måtte vi selv slæbe vort habengut om bord. Men alle hjalp hinanden. Jeg tror, at det overhovedet var første gang, jeg kørte med tog. Vi hang ud ad vinduerne og hilste hujende og vinkende på folk. Efter nogle få timer var man hæs som en ravn og sort som en kulleper, togene var nemlig kulfyrede damptog.

Fint, jeg drog af 7-8 år gammel med seddel om halsen. Far havde et enkeltværelse med en seng, men den var rigelig bred til, at vi begge kunne være der. Da han havde fri i dagtimerne brugte han dem på mig. Vi kørte rundt i den pragtfulde omegn og brugte mange timer ved vandet. Det er ikke så mange enkeltheder, jeg kan huske, men jeg havde nogle gode legekammerater. Vi spillede meget fodbold, men vi strejfede ikke om, som vi gjorde i København. Jeg husker, at ved et badested, hvor jeg var svømmet ud til en flåde og kravlet op, blev den pludselig væltet rundt, og jeg fik viklet en jernkæde om benet og kunne ikke komme fri.

Der gik et stykke tid, før det gik op for far, at noget var rivende galt. Han dykkede ned og fik mig vristet fri. Desværre havde jeg fået en skræk i livet og nogle grimme sår på benet, som det tog sin tid at få helet. Far var utroligt ked af det, undskyldte sin kådhed og sagde, havde han dog bare vidst det eller tænkt på det, havde han jo ikke gjort det. Jeg vidste da godt, at han ikke havde gjort det i nogen ond mening.

Det var forbudt at lege i gården

Vejret, årstiderne, kønsrollemønstre og en slunken pengepung satte sit præg på og dikterede legene. Kun få lege var fælles for både piger og drenge, det var lege som skjul og tagfat, en fangeleg, som vi kender den i dag. Pigerne hinkede – de små uøvede med en hoppestav som hjælp.

Sjippetovene brugtes stort set som i dag, blot blev vi små knægte kidnappede til at stå og svinge. Blev det for kedeligt for os, eller tøserne blev for overmodige, saboterede vi ved at skifte tempoet, så de næsten faldt i tovet. Pigerne havde en mængde sanglege, hvor de gik i ring eller dannede kæder. Nogle af sangene husker jeg lidt af, f.eks.

»Der kom en mand fra det Røde Hav« og »Tag den ring og lad den vandre«. Alle sangene drejede sig om den ædle frier, og åbenbart var kærlighed og giftermål det eneste, pigerne drømte om. Ellers legede de med nipsenåle, mest – tror jeg – de bare byttede indbyrdes. En fællesleg var To mand frem for en enke. Når solen sidst i april kom på himlen, var det for os drenge om at komme i de korte bukser og i vandet så hurtigt som overhovedet muligt – man måtte vise, at man ikke stak op for bollemælk, man var jo en rask dreng.

Når en eller anden dum kone kom og sagde til en af os knægte, der havde slået sig helt ad helvede til, så vandet sprøjtede ud af øjnene: »En rask dreng græder da ikke«. Ja, så kunne jeg godt ønske, at jeg havde mod og mandshjerte til at sparke hende et vist sted.

De voksnes kønsrollemønstre gik igen hos os. Første maj var som regel første badedag og et mere end koldt gys, da vandet sjældent var mere end 8-10 grader.

Kugler spillede vi også med, og der var flere varianter, man kunne spille mod hinanden.

Her gjaldt det om at ramme modspillernes kugler, eller man kunne stable en pyramide af kugler op. Ramte de, fik de alle pyramidens kugler. En skotøjsæske med huller i blev også brugt. Over hvert hul skrev man så antallet af kugler, som man ville give som præmie, hvis de kunne få en kugle gennem hullet. Et yndet trick var at sprede fint sand foran pyramiden eller hullerne.

Lige eller ulige gav os børn en sikker fornemmelse af talsystemets mysterier.

Tidens ånd med de nazistiske raceteorier havde også sneget sig ind i vor verden, for når der blev snydt, hed det ikke længere: »du snyder«, men »du jøder, din jødesmovs«. Hvad en jøde var, vidste vi ikke.

Tære var også yndet. I det tidlige forår sad man på den kolde asfalt med fem slebne terninger i marmor, hvis man var ved muffen, ellers var det bare fem små sten. Her var mange spilvarianter – op til 15.

Land var en yndet sport på de lunere årstider. Man ridsede en firkant op på jorden med en kniv. Derefter gjaldt det om at kaste kniven, så den stod fast. Væltede den, havde man tabt sin tur. Knivsbladets retning bestemte derefter, hvor stort et stykke land, man havde erobret. Når man ikke længere kunne stå på et ben i sit eget land, havde man tabt.

Karakteristisk var, at alt vort legetøj var hjemmegjort. Trillebånd var som regel et gammelt cykelhjul. Købte vi noget, var det som oftest på kludebiksen – den tids marskandiser – loppetorv eller genbrugsbutik om man vil.

Vi klunsede meget, samlede gammelt jern og metal. Husker jeg rigtigt, fik vi 7 øre for et kilo jern. Kastanjer blev om efteråret bearbejdet til fabeldyr med afbrændte tændstikker.

Fantasien manglede ikke. Om vinteren sparede man sammen til et par skøjter, 2 kr. var prisen.

Skøjterne kaldte vi for hælebrækkere.

Kun få af os havde læderstøvler, derfor vrikkede fattigrøvene over isen i gummistøver eller sko, der for det meste mistede hælene. For at stive anklerne af bandt vi diskret bind om inden for strømperne. Snehuler blev bygget, men da vi var durkdrevne, skete der ingen ulykker.

Ved aftenstide, når det var blevet mørkt og viceværten ikke kunne se det, dyngede vi hulen til med vand, sådan at taget blev til et tykt lag is i løbet af natten. Det havde også den fordel, at viceværten ikke kunne ødelægge den, mens vi var i skole. Aftenerne gik med at lege tampen brænder, spille dam, ludo eller kort.

En dag, da jeg lå i sengen, syg med meget høj feber, sandsynligvis halsbetændelse, bankede det på køkkendøren – højt.

Det var tydeligt en mand med magt. Mor lukkede op. Udenfor stod værten, overbetjenten i fuld ornat, fuld politiuniform, i al sin magt og vælde.

Han buldrede løs:

– Ved De hvad, fru Johansen, nu har Deres forvorpne laban igen smadret en rude. Det er lige meget, hvornår man kigger ned i gården, så spiller knægten fodbold.

– Igen? Mon ikke De var kommet rendende meget før, hvis han havde slået en rude ind? Hvor skal de ellers spille?

– De kommer til at betale den rude, og den er dyr.

– Hvornår er ruden smadret? – Det er næsten lige sket.

– Ved De, hvad De er? – Næh? – Kom lige med mig og kig.

Han gik med ind og ved synet af mine feberglinsende øjne, blev selv det store kvaj klar over, at han havde dummet sig. Men hævnens var sød, hans tilbagetog blev ynkeligt, og han krøb, medens mors opsparede had og bitterhed haglede ned over ham.

– Tror De virkelig, fordi De ejer sådan en sølle rønne, hvor De lejer ud til ågerpriser og underbetaler mit arbejde, at så kan De bare forfølge ærlige folk og deres børn? Deres løgne og ondskabsfuldheder kan De gå i kirke med, som den skinhellige hykler De er.

Det skramlede en del i køkkenet, pletter og pander blev hevet og banket på plads, barometeret stod på storm. Nogen tid efter kom en engleblid mor dog ind og nødte mig med dejlig varm chokolade. Sammen nød vi sejrens triumf.

– Der fik jeg skovlen under den modbydelige lort, sagde mor.

Far kom hjem og fik hele historien i detaljer, og det blev den absolut ikke dårligere af.

HAKKEORDEN OG SLAGSMÅL I SKOLEGÅRDEN

I næsten hvert eneste frikvarter var der slagsmål, næsten altid mellem de store drenge, men det gik aldrig op for mig, hvorfor. Der blev heppet, råbt, hånet, og blodet flød. Lærerne var ikke særlig ivrige efter at gribe ind, ventede ofte på, at problemerne løste sig selv. Vi små knægte blev tvunget til at gøre tjenester for de store, og lystrede man ikke, vankede der. Parolen var, at man skulle lege uden at gøre sig bemærket.

Vi fik en ny dreng, Arvid, i klassen. Han var åh så pæn i tøjet, og så var han svensker. Han skulle placeres i klassens hakkeorden, men slap for tiltale og de mange slagsmål hos os, for han spillede rigtig godt fodbold, og så havde han rigtige fodboldstøvler. Men knægtene fra de andre klasser sloges med ham i hvert eneste frikvarter, og til sidst var han så gennemtævet og hans tøj så ødelagt, at vi lagde råd op.

Hvad kunne vi så gøre? Egentlig var det ret simpelt. Vi gemte ham inde på skolen. Han kom slet ikke ned i skolegården i en uge, og så spredte vi alle mulige rygter. Hans familie led af smitsomme sygdomme, blev man smittet, var en langsom død lige så sikker som amen i kirken. Han var af en meget rig officersfamilie, og en af lærerne kom hjemme hos dem. Familien havde bedt om en liste med navne på de drenge, der havde overfaldet Arvid. De ville så blive straffet, bl.a. ved at blive flyttet til en anden skole.

Men bedst virkede det, når vi efter skoletid passede de værste rødder op, fik trukket dem ind i en port eller opgang og gav dem en læsterlig omgang tæsk med løftet om, at dette var kun en forsmag på det, der var værre.

Når vi sloges med disse store drenge, gjaldt de almindelige regler for slagsmål ikke.

Vi var jo skræmte, så når vi gik til en sådan dreng, var vi måske i første omgang kun to tre stykker, der røg på ham og klamrede os fast, så han ikke kunne slå eller sparke. Alle kneb gjaldt, vi bed, vi rev i håret, vi stak ham i øjnene og de, der strømmede til, sparkede, hvor de kunne komme til. Det var meget brugt og helt i orden at losse med fuldt drøn i nosserne.

Det var ondt, men stod vi ikke sammen og vandt hver gang, betød det, at de store ville mishandle os år fremover.

Så derfor, når ofret var mørt og bad om nåde, måtte han sværge ved Amager Fælled, at han ville holde kæft, og at han ville lade os være i fred. Hvis ikke, så ville vi lade Arvid smitte ham, og vi ville banke nosserne op mellem ørerne på ham. Vi var jo nogle små lorte i deres øjne, så derfor var de af hensyn til deres omdømme som nogle allerhelvedes karle nødt til at holde kæft med, at sådan nogle små snotnæser havde banket dem. Arvid fik fred.

FORBUDEN FRUGT

Hver årstid havde sine lege – beskæftigelser om man vil. Ikke af nød, men udelukkende for sportens skyld, drog vi ud i villakvartererne, stillede cyklen i hækken og kravlede op.

Æbler og pærer blev stoppet ind under blusen og så af sted til en hule, hvor man gumlede tyvekosterne i sig. Som regel var de så sure, at de var svære at få ned. En gang imellem lavede vi bål og ristede æblerne, men jeg tror det mest var for hyggens skyld. Men forbuden frugt, smager jo bedst.

Klokken fire lukkede gasværket. En halv time senere var der ikke et øje, men verdens bedste pærer. Det var vores. Vi undersøgte stedet og planlagde togtet. Det blev nødvendigt med små tøjsække til alle de pærer – de måtte jo heller ikke blive stødt. Det ville ikke være noget problem at komme ind, selv om plankeværket var kæmpehøjt. Det var bare at kravle op på cyklerne, som vi plejede. Men når vi skulle ud, var der kun ét træ, der stod så tæt på, at man kunne svinge sig over på plankeværket.

Vi plankede den og sad snart jævnt fordelt i træerne, her var dejligt fredeligt, vi hyggespiste lidt i aftensolen og gav os rigtig god tid.

Pludselig dukkede en stor modbydelig, bidsk schæferhund op. Den sprang gøende og snerrende rundt og blottede alle tænderne. Vi klamrede os fast, for faldt man ned til løven, var man færdig. Spørgsmålene svirrede rundt mellem os: Er der ingen med den? Løber uhyret bare rundt og passer på hele natten? Kan vi risikere at skulle sidde i træerne, til det bliver morgen? Da den første panik har lagt sig, prøver vi at finde på løsninger.

Kan vi nå fra et af pæretræerne over til plankeværket?

Nej, den går ikke. Hvis nu ham, der er tættest på at komme

over, gør sig klar til at spæne, samtidig med at vi andre prøver at kravle lidt ned og tirre bæstet? God idé! Lille Aage var tættest på. Som aftalt springer jeg ned og spæner for mit sølle liv. Men den er satans hurtig. I sidste sekund springer jeg op i et træ, hører gebisset klaske sammen og mærker bæstets ånde på mine bare lår. Forknytte var vi ikke, vi prøvede igen, men resultatet blev bare, at afstandene mellem os blev endnu mindre, så det blev endnu lettere for køteren at indhente os.

Vi gav op. Der var ikke noget piberi. Det vidste vi af bitter erfaring, at det hjalp ikke. En mand dukkede op, sindigt, rygende sin pibe:

– Hvad laver I her? Kom ned med jer.

Vi skæver til hinanden, starter tudekoncerten og hylér jamrende.

– Vi vidste ikke, at det var Deres pærer, vi troede, det var statens. Havde vi vidst, det var Deres, havde vi aldrig kunnet finde på det.

Vi fortsatte tuderiet hjerteskrærende.

– Kom nu ned, når jeg siger det.

– Jamen, vi tør ikke, den bider. – Nej, den gør ikke.

– Jo den gør, den er helt vild. Vil De ikke nok binde den?

– Okay, så holder jeg den, men jeg binder den ikke.

Jeg havde håbet på, at han havde bundet den, det kunne måske være en chance. Vi kravlede ned, vi havde ikke en chance for at smutte. Han førte os ind i et skur, og der gik det pludselig op for mig, at den modbydelige børnehader havde kunnet følge hele skuespillet herfra.

– Nåh, hvad skal man så stille op med sådan en samling tyveknegte? Han går mod telefonen og siger:

– Det er nok bedst at ringe efter politiet.

Det var dog det værste, så hellere ende som hundefoder.

Vi satte i med en hylén så høj, så hvis han fik forbindelse, ville de ikke kunne høre andet end vor hylén og tro, at nogle børn var ved at blive myrdet. – Har I nogen forslag?

Vi tudede trøstigt videre. Han var et rigtigt røvhul.

En foreslog, at vi kunne komme og samle papir en dag.

– Næh, sagde han, jeg må hellere få jeres navne og adresser og følge jer hjem og fortæller jeres forældre om deres skarnsunger.

– Hvad med at samle papir og flasker? – I to dage?

– Jeg kunne jo gå over på jeres skole og fortælle om jer. Det var slet ikke smart, for det ville betyde, at skolen ville tage fat i vore forældre.

– Jamen, har De slet ikke et eller andet, vi kan gøre for Dem?

– Næh, nu har jeg det, sagde han og grinede. Se her, I kan drikke et glas amerikansk olie, så snakker vi ikke mere om det.

Det var i orden. Han hældte gavmildt op i et stort ølglas. Vi masede ikke på for at komme først. Det var meget at få ned, en af de første måtte ud at brække sig to gange, og hver gang fulgte køteren ham. Ind igen og fortsætte. Vi kom da ud af det, men næste dag var slem.

Det blev en ustandseligt renden på lokum, man spurgte to-tre gange i timen, hr. lærer, hr. lærer, må jeg gå i gården? Man gav sig end ikke tid til at vente på svar, men styrtede bare af sted. Det gav nogle slemme skideboller i dagens løb, for lærerne troede, det var et nyt nummer.

ARBEJDERNES FORSVAR MOD BOLIGSPEKULATION

Engang midt i 1930'erne var jeg med far ude at høre på ny lejlighed. Boligsituationen var totalt ændret. Der stod masser af tomme lejligheder, som simpelthen ikke kunne lejes ud. Fatter snakkede med manden, der boede helt oppe på fjerde sal, konen var syg og de var tvungne til at flytte. Manden peb meget, de havde ingen penge og skulle meget gerne have deres andel på 500 kr. hjem igen.

Far måtte fortælle, at han først lige var kommet i arbejde, han skyldte Gud og hvermand. Selvfølgelig var det rimeligt med 500 kr., og det ville han da også gerne betale, men hvor skulle han grave dem op? Man fik tårer i øjnene af at høre på de to jammerkommoder, men far slap med 250 kr., og vi flyttede.

Jeg fik en praktisk undervisning for livet om det at handle. Den enes død, den andens brød.

Ejendommen var bygget i 1924 og disse kæmpestore lejekaserner

står stadig overalt på Amagerbro, Østerbro, Nørrebro og Vesterbro. Som regel bygget i en lukket firkant, hvilket betød, at man ud til gaden havde udsigt til en mur, og kun om sommeren, når solen stod lodret, kunne man ane den. Gårdene, børnenes eneste legeplads, var en mørk, skummel skakt, hvor lys var en mangelvare. Det var ikke min kop te, men hvem spurgte et barn?

Hele familien var på benene i længere tid, dette var en kæmpeopgave. Onkel Charles dukkede igen op med hvidtekoste, spande og tapetklister. Mostre og tanter skrubbete og skurede.

Vi flyttede. Trækvognen var nu firehjulet, der var væsentligt mere at flytte. Alt gik som en røg, også selv om der skulle slæbes helt op på fjerde. Der blev også tid til at hente koks, 35 hl – hvad siger I? Her var ingen smalle steder.

Mit værelse var ikke gjort i stand, men der var rent, min seng blev stillet ind, og så var den potte ude. Værelset var koldt, der var kun det bare gulv, hvad skulle jeg dog med det?

Drengene i ejendommen forsøgte på forskellig vis at få kontakt med mig, men jeg ved ikke hvorfor; jeg kunne ikke lide dem. En dag trak jeg min cykel ud gennem porten, her stod tre, fire rødder, og den største spillede op. Gunnar hed han, to til tre år ældre og mindst et hoved højere. Jeg fortsatte, fik mig placeret, så jeg havde ryggen mod muren. Jeg vidste, hvad der ventede, der var røvfuld i luften. Han slog ud efter mig, sagde mange, mindre pæne ting og prøvede igen at stikke mig en på tuden.

Hvad der gik af mig, ved jeg ikke den dag i dag, men bange var jeg i hvert fald, og pludselig lod jeg cyklen falde over mod ham. Han greb den og bang hamrede jeg, med alt hvad jeg havde i mig, en knytnæve lige midt i synet på ham. Han udstødte et vræl, jeg greb min cykel og væk var jeg. Jeg blev ikke optaget i inderkredsen. Jeg regnede hele tiden med, at de ville foretage hævnakter, smadre cyklen eller overfalde mig.

Derfor undersøgte jeg alle ejendommens flugtmuligheder, og det var ikke få. Under krigen fik jeg i alt for høj grad brug for disse flugtveje. Senere forsøgte de på venligere måder at få mig ind i kredsen, men jeg fik aldrig legekammerater dér, dem måtte jeg finde andre steder.

KØBENHAVNERDRENG FERIERER PÅ LANDET

De sidste timer i toget var lange. Klokken var nu fire eftermiddag, man havde været på benene i mange, mange timer og havde ikke fået sovet ordentligt natten før for bare spænding. Hvad nu, hvis der ikke var nogen til at tage imod dig? Stationsbygningen på Lolland dukkede op, og præcis efter beskrivelsen stod tante Sara på perronen, stor, bred og mægtig. Hun udstrålede autoritet. Lynhurtigt fik vi kontakt, og uden ord vidste vi begge i ét nu, at vi ville få mange gode timer sammen. Ud i jordemodervognen, en HGF'er – en Høj Gammel Ford. (Arbejdere og min far i særdeleshed provokerede bønderne ved konsekvent at benævne den »smørforden«.

Bønderne fik efter Kanslergadeforliget i 1932 statsstøtte, arbejderne fik intet og blev derfor harme, når de så, at bønderne i deres »nød« købte luksusbiler for statsmidlerne.) Rutineret drejede hun på håndtagene ved rattet, stillede tænding og håndgas, og så gik det til Skovby, mens bilen slog en del imponerende prutter. Onkel Hans var kommet hjem fra sit arbejde på Lungholm Slot.

– Du er vel sulten, knægt? – Joh, lidt.

– Åh, sagde onkel Hans, han er nok som de andre knægte og æder os ud af huset.

– Er du stor nok til selv at kunne vaske dig, eller skal jeg vaske dig? Spurgte tante Sarah.

– Joh, det kan jeg da.

– Ja tak, men det er vel kattevask, bliver du ren?

Jeg gik til den og gjorde mere ud af det, end jeg plejede, og så sagde hun:

– Det må vist være nok for i år.

I de første år kørte jeg på cykel til slottet og fandt onkel Hans. Jeg havde en termokande og hans madpakke med, og jeg fulgte ham så i hans arbejde. Der var næsten aldrig to dage, som var ens. En dag kunne vi være ude for at finde myreæg til skyttens fasaner.

På slottet havde man nemlig en skytte – en fornem herre – der sørgede for alt det vilde.

Han opdrættede ænder, fasaner og rådyr, der gik i en stor ind-

På ferie hos familien på Lolland, hvor jeg blev hentet på stationen i en "HGF" - en Høj Gammel Ford.

hegning i slottets park. Så havde baronen også det at kigge og skyde på, når tiden faldt ham lang. Andre dage arbejdede onkel Hans inde i skoven. Stor var den ikke, men for mig var den dog kæmpestor. Her lærte han mig at skelne mellem dyrene og lavede meget ofte grin med mig ved at efterligne dem. Han kunne snakke med dyrene, når han kaldte, svarede de ham.

Ofte tog tante mig med, når hun skulle ud og kigge til sine patienter. Det var spændende, for derved kom jeg til at se hele egnen, som jeg til sidst kendte bedre end min egen bukselomme. En dag kom hun ud fuldstændigt ude af stand til at skjule sin forargelse og vrede. Sagen var den, at tante Sara efter hver fødsel skulle skrive på en attest, hvem moderen mente, der var fader til den nyfødte. Pigen havde opgivet en ung mand.

Det kunne være ham, men da tante Sara var noget i tvivl, spurgte hun pigen grundigt ud:

– Er du nu også sikker på det?

Slutresultatet blev, at tante Sara havde ikke mindre end 20 forskellige navne. Jeg indvendte:

– Jamen tante Sara, der kan da kun være én fader.

– Det er rigtigt nok, men de kommer til at betale børnebidrag alle 20. – Så bliver hun da rig, gør hun ikke?

– Nej, den so får kun ét børnebidrag, resten går i den slunkne kommunekasse.

Mit kendskab til egnen blev ikke mindre af, at onkel Hans igen-

nem flere år drog af sted med mig på cykel. Mange ture gik til en af deres døtre, Karen, der var gift med en fattig landarbejder, Johannes. De var flittige, de sled og slæbte og havde ud over en redefuld unger og skæve rygge fået sig et husmandssted på 20 tønder land. Det var for lidt til at leve af, men for stort til at dø af sult af.

Der var ca. 8 km til dem på cykel, og allerede i mit andet år på Lolland kunne jeg finde derud selv. Børnene måtte hjælpe til så godt, hver især kunne, for dem var det ofte surt. Der var andet, de hellere ville, og de undrede sig, når københavneren med jubel kastede sig over arbejdet. De forstod ham ikke, når han nærmest følte det som en belønning, at han fik lov til at trække de store, dumme køer til mergelgraven, for at de kunne blive vandet, eller når han syntes, det var skide sjovt at flytte køerne og stå og svinge med den store tøjrekølle højt hævet over hovedet.

Mergelgravene var et kapitel for sig. De var opstået ved, at landmændene i måske århundreder havde gravet mergel, kalkholdig ler, op og brugt det til husbyggeri – men først og fremmest til markerne for at få dem til at yde mest muligt. Vi fik fortalt igen og igen, at hullerne var bundløse, at vandet var lunt ved overfladen, men hvis man forsøgte at svømme ud, var det så isnende koldt, at man ville få krampe og blive trukket ned.

Rædselsberetninger manglede det ikke på. Det var ganske vist, at Søren havde set gårdskarlen Erik svømme ud og blive trukket ned for aldrig senere at dukke op igen. Berettede aviser om sådanne drukneulykker, blev hele børneflokkene kaldt sammen, og så blev der læst op, og til slut blev der sagt:

– Der kan I se, det er ikke noget, vi blot siger for sjov.

Selvfølgelig prøvede man på at lære mig at malke. Jeg fik den mest blødpattede ko. Mælken nærmest løb ud af patterne, men i begyndelsen var jeg så fumlet, at koen daskede mig i hovedet med en hale fyldt med tørret kolort, og hvis ikke det hjalp, begyndte den at sparke til spannen.

Men jeg gav ikke op for hverken bollemælk eller komælk, og til sidst kunne jeg, ligesom de andre, give dem en stråle varm komælk lige i synet, hvis de kom for tæt på.

Men det jeg holdt mest af, var høhøsten.

Det nyslåede græs blev vendt nogle gange med hesteriven, og den største af pigerne sad stolt og kørte med riven.

Jeg tiggede forsigtigt om lov, men blev ikke fundet værdig.

Når høet var tørt, blev det stakket, man slæbte det sammen og lagde det op over et stativ af trælægter. En uges tid efter skulle det køres hjem. Hestene var utroligt store, det var dyr, der kunne trække. Jeg fik meget præcist at vide, at dem skulle jeg holde mig fra. Men jeg fik dog lov til at styre, når Johannes sad ved siden af mig. Læssene var kæmpe høje. Med det yderste af høtyven langede man op. Vognen blev kørt tæt op til høløftet, og så blev høet langet over. Vi børn slæbte det ned bagest i høløftet, så der hele tiden var plads ved lugen. Arbejdet gik rask fra hånden, høet duftede godt, og var helt rart at lege i og røre ved. Engang imellem kunne man stikke sig på tidsler, men pyt det gik.

Med jævne mellemrum kom Johannes ind og inspicerede, det var nemlig ikke ligegyldigt, hvordan høet blev anbragt. Det blev lagt i lag og mellem lagene strøede han meget groft salt, nærmest det, vi i dag kalder vejsalt. Det blev gjort for at holde høet friskt, og for at det ikke skulle mugne. Senere opdagede jeg, at både heste og køer holdt meget af at slikke salt, så da jeg selv fik heste at passe, fik jeg snart fat i saltsten, som jeg lagde op i krybben.

Både Karen og Johannes satte pris på den hjælp, de fik af børnene, men der var dog flere ting, som de absolut ikke ville have, at vi rørte. Alt, hvad der var farligt – naturligvis meget tunge ting – skulle vi bare lade ligge, og endelig roerne, de blev ikke nævnt med et ord. Roerne skulle luges og senere tyndes ud. Dette foregik med et meget kort hakkejern, og man gik så krumbøjet fra tidlig morgen i brændende sol eller silende regn, til det blev aften. Jeg er ikke et sekund i tvivl om, at tante Karens krogede skikkelse skyldtes de mange timer i roerækkerne, først for fremmede og til sidst for dem selv. Hun ville ikke byde børn det, hun havde været igennem.

Mellem de to verdenskrige kom polske landarbejdere til Danmark og knoklede på de store gårde for ingen penge.

Nogle af dem blev, og det kan ses den dag i dag ved, at der stadig er mange familier med polske navne på Lolland.

For en landmand var saltet flæsk eller rettere saltet spæk billige-

re at spise end kartofler, så derfor var stegt spæk med persillesovs næsten daglig kost. Dengang havde alle landbohjem et sulekar.

Det var et stort kar med saltlage, og her kunne kødet, sulet, holde sig. Ingen almindelige mennesker havde endnu køleskabe. Jeg syntes, at saltet spæk var super lækkert og tog virkelig til mig, jeg nærmest åd. De undrede sig, for de var selv nærmest ved at brække sig. Tante Karen var sød ved mig, så når jeg kom, varede det ikke længe, før hun med et smil i øjnene signalerede, at den stod på stegt, saltet spæk med persillesovs.

SØNDAGSTURENE MED ONKEL HANS

Hver sommer kørte onkel Hans og jeg nogle for mig lille fyr meget lange ture på cykel. 40 til 50 km var ikke ualmindeligt. Når vi drog af, var vi sædvanligvis i vort fineste puds. Jeg blev vandkæmmet af tante Sara, det var jo søndag, og onkel Hans gav sit snoede cykelstyroverskæg en ekstra omgang med krøllejernet. Stiv flip, sirligt bundet halsbånd, en vest knappet helt op til halsen, guldurkæden hængende diskret fra vesten og knapstøvler.

Hvordan kom en sådan gentleman op på cyklen? På baghjulet var skruet en pind fast, den var lige lang nok til, at man kunne sætte en fod på. Han sparkede bagud, og vips sad han på jernhesten. Han var en lille mand. Når man så ham og tante Sara sammen, undrede man sig over, hvordan de havde båret sig ad med at få seks børn.

Hun var godt et hoved højere og dobbelt så bred over skuldrene.

Jeg kan huske turene ude i den udtørrede Rødby Fjord, hvor han viste mig flere stormflodsmærker. Det var høje granitsten, hvor mærker var hugget ind, så man kunne se, hvor højt vandet havde stået under stormflodskatastroferne.

For at forhindre nye katastrofer, byggede man kæmpehøje diger langs hele kysten. Derved blev det muligt via gravede kanaler at pumpe vandet ud af fjorden og dermed bruge det indvundne land til landbrug. Man kunne ganske vist ikke dyrke jorden på grund af saltindholdet i de første mange år, men kreaturer og får kunne finde lidt græs hist og pist.

Af og til viste han mig på huse, hvor højt vandet havde stået. Selv om man i mange år havde kalket husvæggene, slog kalken

*Onkel Hans var skovarbejder
eller arbejdsmand om man vil.*

*Fagforening var for ham et
ukendt begreb. I 1942 var hans
ugeløn 40.- kr.*

*Det var den samme ugeløn, jeg
fik som bybud 17 år gammel.*

alligevel af ved den højde, havvandet havde nået til. Efter at vi havde tabt Sønderjylland til tyskerne i 1864, havde man fulgt oberst Dalgas' ordsprog: »Hvad udad tabes, skal indad vindes«. Derfor drænede man og tørlagde ethvert vandhul for at få mest mulig jord under plov. Dengang forstod jeg ikke onkel Hans, når han stod noget fortabt og stirrede ud og sagde, hvor fanden har de tænkt sig, vildtet skal være?

På en af turene måtte vi trække cyklerne i timevis gennem græsmarker for at komme ud til en strand, han tidligere havde snakket meget om. Han vidste på forhånd, at turen kunne blive anstrengende og spurgte flere gange, om jeg troede, jeg kunne klare det. Hele dagen kørte og gik vi i et for mig fantastisk landskab. Det var fladt, det var ensformigt, der var ikke et hus, og vi mødte ikke mennesker en hel dag, men det var et eldorado for dyr. Harer sprang op rundt om os, og i næsten hvert eneste vandhul var der ynglefugle med deres unger.

Da vi stod på det store dige og kiggede ud over havet, pegede han på nogle sandrevler og sagde:

– Der, har du Rødsandet, Aage. Jeg tror, vi kan vade derud.

Skal vi prøve? Måske er der sæler.

Han smøgede buksebenene op. Han så noget spøjs ud med sine kridende hvide stikkelsbærben, men inden længe var vi pladdervåde.

Langt ude, nær vandkanten kunne jeg se nogle sorte prikker. Vi sneg os frem, vi kravlede, vi mavede os frem. Det tog evigheder, pludselig hviskede han:

– Stille! De har fået færten af os.

Ud gennem øjenkrogene kunne jeg se en sæl, som rejste sig, løftede hovedet højt op og vejrede. Vi blev liggende længe og mavede os derefter lidt videre, til de begyndte at flytte uroligt på sig. Efter at have studeret dem et stykke tid, siger onkel Hans:

– Når jeg siger nu, rejser vi os på én gang og vifter med armene, så skal du bare se løjer. Vi sprang op og næsten i samme sekund var de store, klodsede dyr på vej i vandet med en utrolig fart. Hurtigere end jeg kunne tælle til ti, var de i vandet, i sikkerhed.

VENSKAB OG HESTE

En af de første gange, jeg kom på Lungholm Slot, mødtes jeg af et højst usædvanligt syn. På de kæmpe-kæmpe store plæner gik en ældre bistert udseende herre bag en græsslåmaskine, som man stadig bruger i almindelige villahaver. Det usædvanlige bestod i, at græsslåmaskinen blev trukket af en meget stor arbejdshest, og at manden var iført en nåletribet jaket (jakkesæt). Meget, meget fornemt. Manden havde været baronens tjener og chauffør i baroniets storhedstid. Han var blevet enkemand og boede nu med sin voksne datter i et af baroniets huse.

Manden var interessant for mig, fordi han som biindtægt havde lidt hesteavl. Her og nu havde han to voksne heste og et føl.

Under besættelsen opkøbte tyskerne alt, hvad der kunne krybe og kravle til himmelhøje priser. Men Martin Madsen solgte kun til folk, han kunne stole på, og som ville give hans dyr en god behandling

*Slottet var som her oprindeligt forsynet med et smukt og pyn-
teligt tårn, men da baronen kun-
ne få sin skat nedsat, ved at rive tårnet ned, blev det revet ned.*

Det sprang rundt og slog op med bagbenene og virkede temmelig vildt. Jeg stod bare helt stille og så på. Efter nogen tid kunne det ikke styre sin nysgerrighed, det kom hen til mig, jeg snakkede til det, og inden længe kunne jeg kæle med det. På den måde begyndte et venskab mellem en dreng, to heste, et føl og en ældre herre, Martin Madsen, som blev anset for at være en gnavpot.

Gennem århundreder havde de forskellige baroner skrabet enorme rigdomme til sig på baroniet Lungholm. Ved at gifte sig ind i hinandens familier var de kommet til at besidde enorme landområder, selv kirkerne ejede de. Onkel Hans kunne således fortælle – idet han pegede – at den kirke dér, tabte baronen til Lungholm til greven på Alholm Slot i kortspil.

De havde altså siddet og spillet kort om kæmpeværdier, som ikke bare var de kirker, som var baronens, men også de usle stykker landbrugsjord, enkelte daglejere havde fået lov at slide sig mere eller mindre skæve og fordærvede på.

Disse adelsfolk har, med en brandert på, spillet om menneskeskæbner.

Slottet var imponerende stort. Ud mod vejen var baronen fri for nysgerrige blikke, da ca. seks meter høje mure i flotte røde sten – afbrudt af en smedejernsport i det kostbareste kunstsmedearbejde – holdt nysgerrige på respektfuld afstand. Når man kiggede ind, havde man til højre en slotslignende flot bygning.

Det var såmænd hestestaldene med vognporte til kareterne. Biler og veje kom først frem omkring den tid, hvor jeg blev født. Det betød, at før den tid måtte baronen bruge flere dage på at køre i karet eller ride, når han f.eks. skulle til København. Lige fremme lå det nye slot med et meget højt, flot tårn.

På siderne af hovedbygningen lå de gamle slotsbygninger, det var lave, gule bygninger. Med de store velplejede græsplæner var det et meget smukt syn, men også utroligt kostbart at holde ved lige.

Bag slottet var en park med en mindre sø, ikke skabt af naturen, næh, den var såmænd gravet ud med håndkraft. Jeg tror, at jeg er forkert skruet sammen, for allerede dengang – selv om jeg kun var et barn – kunne jeg ikke lade være med at tænke på de stakler, der havde knoklet deres røv i laser for en skålfuld vandgrød. Arbejdslønnen var det rene ingenting for disse rigmænd.

Rundt om søen var så baronens have eller park. Der gik konstant seks-syv mand for at holde ukrudtet væk og for at passe og pleje de mange blomster. Der var rosenplanter i alle mulige farver, og selvfølgelig følte man sig beruset, når man uset sneg sig ind til denne vellugt. Midt i parken var en stor indhegning, hvor man holdt forskelligt råvildt.

Baronen var en ivrig jæger, og onkel Hans fortalte om de store jagter, hvor skolebørnene fik fri fra skole for at kunne klappe, det vil sige skræmme vildtet frem mod skytterne.

Men tiderne havde ændret sig. Nu skulle også adelsfolk betale skat, og man havde indført arveafgift, som stille og roligt overførte kæmpeformuerne til det sted, hvor jeg mener, de hører hjemme, nemlig folkets kasse, statskassen.

De var blevet »fattige«, forstået på den måde, at de ikke længere kunne skalte og valte med værdierne som tidligere. De måtte som andre se på, hvad de havde af penge, for at kunne regne sig til, hvad de kunne bruge.